

Deze SWOT-analyse is een onderdeel van de evaluatie Stedenband Utrecht León, 2008-2014 van februari 2015, uitgevoerd door Paul van Lindert en Gery Nijenhuis van de Universiteit Utrecht.

Klimaatbos

1. Inleiding: doelstelling en benadering

Het Klimaatbos is de meest recente component van de Stedenband, en is een goed voorbeeld van een project waarbij voortschrijdend inzicht heeft geleid tot aanpassingen in de benadering, om zodoende beter aan te sluiten op de beoogde doelstellingen.

Het Klimaatbos is één van de strategische projecten voor milieu in het Strategisch Ontwikkelingsplan voor de gemeente León en in 2008 gestart als een herbebossingsproject van boeren in de gemeente León. De aanplant van jonge bomen dient om het verder opschuiven van de boomgrens en bodemerosie tegen te gaan. Als expliciete indicator wordt de aanplant van 400.000 bomen genoemd. De doelstelling sluit daarmee aan bij Millenniumdoel 7, meer mensen in een duurzaam leefmilieu. Daarnaast wordt de aanplant van jonge bomen gezien als strategie voor de compensatie van CO₂ uitstoot. Aanvankelijk was er het voornemen om met het Klimaatbos de CO₂ uitstoot van de gemeente Utrecht zelf te compenseren. Dit voornemen is echter al snel verlaten: er bleek lokaal in Utrecht weerstand te bestaan tegen compensatie in het buitenland. Pas later, in 2010, is besloten te onderzoeken of het bos kan worden gecertificeerd, om zodoende de carbon credits te kunnen verzilveren op de mondiale carbon credit markt. Andere redenen voor certificering van de bosplantages is dat dit dient als instrument voor duurzaam bosbeheer door de boeren en nodig voor de verkoop van hout en het aantrekken van additionele investeringen. In 2011 is daarom aan de Gemeente Utrecht gevraagd of dit in het project kon worden ingebouwd, en na goedkeuring is in 2012 begonnen met een project ontwerp.

De relevantie van het Klimaatbos wordt verder versterkt door twee additionele projecten die zijn opgestart in de loop van het project, in 2013/2014, welke focussen op het genereren van extra inkomen voor de boeren. Houtproductie, en inkomsten uit houtkap, zijn een proces van de lange adem, pas na 25-30 jaar kunnen de eerste bomen worden gekapt. Inkomsten zijn tot die periode beperkt tot die van het uitdunnen van het bos. Daarom is besloten om aanvullende projecten op te zetten. De eerste is gericht op bijenteelt, waarbij bijenkassen tussen de bomen worden geplaatst, zodat er honing kan worden gemaakt. Deze kan worden verkocht op de lokale, nationale en zelfs internationale markt. De honing is getest en is van goede kwaliteit. Een tweede project is de cacaoeteelt. Cacao is een traditioneel gewas in Nicaragua, het klimaat leent zich er goed voor. De cacao kan worden verkocht op de nationale en internationale markt – afhankelijk van waar de meeste opbrengst wordt behaald. Momenteel wordt de plant vooral als patioplant geteeld, in potten, door vrouwen. Het zou ook goed mogelijk zijn om deze tussen de bomen te planten (cacao is een schaduwgewas). Deze twee additionele activiteiten sluiten aan bij Millenniumdoel 1, het terugdringen van armoede.

Deze component wordt gefinancierd door de gemeente Utrecht, met co-financiering van HIVOS en LBSNN. Fundación DIA is de uitvoerende organisatie. Deze wordt ondersteund met technisch advies door ProClimate, een Nederlands adviesbureau op het gebied van (ondermeer) duurzaam bosbeheer. Aanvankelijk was ook het Milieucentrum Utrecht bij de opzet van het project betrokken.

2 Resultaten

Inmiddels hebben 70 boeren in totaal 500.000 bomen geplant. Een deel daarvan betreft kleine boeren, maar er is ook een aantal middelgrote boeren betrokken bij het project. De boeren ontvangen hiervoor een bonus van 200 US \$ op jaarbasis, voor een periode van 5 jaar. Aanvankelijk zou de doelgroep vooral bestaan uit kleine boeren – passend bij de doelstelling van co-financier HIVOS. Vanuit commercieel oogpunt is het echter efficiënter zijn om met wat grotere boeren te werken, die meer ruimte voor aanplant hebben. Na veel discussie is uiteindelijk gekozen voor een mix van kleine en middelgrote boeren. Het klimaatbosprogramma is daarmee één van de weinige smallholder initiatieven voor duurzaam bosbeheer in Latijns-Amerika.

Het aantal van 500.000 geplante bomen in totaal is hoog, en daarmee wordt de doelstelling van 400.000 bomen ruim behaald. Echter, door droogte en ziektes overleven niet alle bomen: 70 procent van de geplante bomen in León overleeft, een uitzonderlijk hoog percentage vergeleken met gemiddelde overlevingspercentages van 35 procent in de regio. Dit wordt verklaard uit de extra zorg die er vanuit het project voor de nieuwe aanplant is, zoals extra water in droge tijden. Dit is ook mogelijk omdat het hier aanplant betreft op het land van kleine boeren, die zelf op hun land wonen, en daarmee goed op de hoogte zijn van de stand van zaken, en snel kunnen reageren.

Het aantal geplante bomen had in theorie hoger kunnen zijn, maar in 2014 konden in verband met droogte 130.000 bomen niet worden geplant. Men verwacht deze in 2015 te kunnen planten.

Hoewel het project goed loopt – en deelnemende boeren enthousiast zijn - wijzen betrokkenen vanuit verschillende hoeken er op dat het project nog in de kinderschoenen staat. Er is vooral veel meer aanplant nodig voor schaalvergroting. Dit geldt ook voor de certificering van het bos. Om de opslag te verzilveren moet het bos worden gecertificeerd – een complex proces, waarbij de bosproductie aan strenge normen is gebonden. In 2013 is de pre-validatie goedgekeurd, waarna het Klimaatbos in 2014 is voorgedragen voor certificering, door Rainforest Alliance. In oktober 2014 werd een voorlopig certificaat afgegeven door Rainforest Alliance, voor 63 ha bos. Dat is eigenlijk een ‘toevalstreffer’: men wist pas vanaf 2012 wat de vereisten voor een dergelijk certificaat zijn (woeste grond, enige afstand van bebouwing, formele eigendomstitels, etc.). In december 2014 werd de certificering definitief toegekend.

Nu de certificering rond is kan gestart worden met de verkoop van certificaten, van carbon credits. Dit kan op de mondiale markt, waardoor ze bij de hoogste bieder terecht komen. Het ligt echter meer voor de hand om de certificaten in te zetten als instrument voor bewustwordingsactiviteiten in Utrecht, en het mogelijk te maken voor Utrechtse bedrijven en burgers om certificaten te kopen. Zowel MCU als de SVUL zijn hierbij een rol gaan spelen. Concrete ideeën over de wijze waarop deze certificaten in de ‘markt’ zullen worden gezet ontbreken echter vooralsnog.

Verschillende betrokkenen wijzen op het leereffect van dit project. Dit geldt – naast de uitvoerende organisatie, Fundación DIA (zie 6.3) ook de deelnemende boeren, die structureel hun bedrijfsvoering hebben aangepast, hetgeen ook op de lange termijn zal doorwerken.

3 Organisatie

De coördinatie van activiteiten en begeleiding van boeren wordt gedaan door Fundación DIA in León, de uitvoerende organisatie in León. De lokale NGO heeft bewust gekozen om een actieve rol te vervullen in het complexe certificeringsproces, waarbij ze zelf alle stappen heeft doorlopen, met ondersteuning van ProClimate. Het leereffect van dit proces en de capaciteitsopbouw is volgens alle betrokkenen aanzienlijk. Bovendien wordt gewezen op de professionaliseringslag die de NGO heeft gemaakt.

ProClimate is ingehuurd door de gemeente Utrecht om het certificeringsproces te begeleiden. De bosbouwkundige die vanaf 2010 bij het project betrokken is heeft op reguliere basis contact met Fundación DIA, via skype en email en bezoekt het project één keer per jaar voor technisch advies en ondersteuning. Inschakeling van een externe partij is niet alleen belangrijk in inhoudelijke zin: het contact met ProClimate zorgt ook voor uitwisseling van kennis en informatie met andere smallholder bosbouw projecten.

MCU verzorgt de website van het Klimaatbos, die een helder en geactualiseerd overzicht biedt van het project en het proces. SVUL en MCU begeleiden vervolgens de verkoop van certificaten in Utrecht.

4 SWOT voor het Klimaatbos

Onderstaande SWOT-analyse geeft de sterke en zwakke elementen van het bosbeheerprogramma aan, als ook de mogelijkheden en bedreigingen. Het Klimaatbos is een ontwikkelingsrelevant en innovatief project – uniek in Centraal Amerika – waarin duurzaamheid centraal staat, ook in economische zin. Door de grote betrokkenheid van de producenten blijft een hoog percentage van de jonge aanplant in leven. De diversifiëring naar niet-hout producten (honing; cacao) creëert op de korte termijn inkomsten. De lokale ownership van het programma is groot, en resulteert in capaciteitsopbouw in León. De uitvoerende organisatie heeft geleerd om het bosbeheer zodanig uit te voeren dat daarmee aan de eisen van certificering wordt voldaan. Het model van duurzaam bosbeheer kan nu ook worden toegepast in andere gemeenten in Nicaragua.

Daar staat tegenover dat het programma buiten de gemeentelijke overheden om plaats vindt. Een sterkere link met de gemeente León (bijvoorbeeld t.a.v. de vergroening van León Zuidoost) zou tot een betere institutionele inbedding kunnen leiden. De ervaringen met het duurzaam bosbeheer kunnen ook bijdragen bij de ontwikkeling van een gemeentelijke visie ten aanzien van herbebossing en milieubeleid in het algemeen. Maar het programma is nog te jong om al tot verzelfstandiging te kunnen leiden. Daarvoor is eerst een aanzienlijke opschaling vereist. Een volgende stap moet ook zijn dat een strategie voor de verkoop van de CO2-certificaten wordt ontwikkeld. Grootste bedreiging is de onzekerheid over het voortbestaan van dit project. Hoewel het Klimaatbos op de lange termijn economisch haalbaar is, is het nu nog kwetsbaar en is ook de komende jaren ondersteuning nodig voor de verzelfstandiging van het programma.

Figuur 1 SWOT Klimaatbos

Strenghts	Weaknesses
<ul style="list-style-type: none"> • De uitvoerende organisatie (Fundación DIA) heeft een heel leerproces naar duurzaam bosbeheer (incl. certificering) doorlopen • Certificeringsproces is eind 2014 met succes afgerond • De uitvoerende organisatie beheert de hele keten • Het gehanteerde model is uniek voor Centraal Amerika • De uitvoerende organisatie bezit 2 ha grond die als onderpand voor krediet kan dienen • De producenten hebben leren inzien dat bomen een (economische) waarde vertegenwoordigen voor de langere termijn • Cacao- en honingproductie leveren korte termijn inkomsten aan de boeren 	<ul style="list-style-type: none"> • De gemeentelijke overheid is niet betrokken bij het programma • Meer publiciteit is nodig om met nationale overheidsinstellingen (INAFOR; MAGA e.a.) én de lokale overheden allianties te sluiten • De legaliteit van het grondbezit is vaak onhelder • Er is nog een aanzienlijke groei (t.w. van de huidige 300 naar 1000 ha) vereist voor de verzelfstandiging van het programma • Er bestaat nog geen strategie voor de verkoop van CO2-certificaten
Opportunities	Threats
<ul style="list-style-type: none"> • Gemeente Utrecht investeert in certificering omdat het een instrument voor duurzaam bosbeheer is • Het programma heeft economische ontwikkelingsrelevantie omdat het (op lange én korte termijn) inkomsten genereert • Partners met interesse in CO2-compensatie kunnen worden gezocht • Het programma wordt door externe partijen zeer gewaardeerd (o.a. INAFOR; LBSNN) • Replicatie van het model is mogelijk; andere gemeenten in Nicaragua hebben interesse getoond • Fundación DIA is geëquipeerd om te adviseren op duurzaam bosbeheer 	<ul style="list-style-type: none"> • Onzekerheid m.b.t. voortzetting Stedenband • Het programma bevindt zich in beginfase en is nog niet geconsolideerd • Er is geen gemeentelijk milieubeleid en geen visie op herbebossing • Onzeker of de producenten ook op de lange termijn tegen de oorspronkelijke voorwaarden blijven meedoen • Natuurlijke omstandigheden (droogte; branden etc) • De marktprijzen voor CO2-certificaten zijn niet stabiel